

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут психології і педагогіки
Педагогічний факультет
Кафедра теорії і методики виховання**

ІННОВАТИКА У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ

**Часопис кафедри
Випуск 3**

Рівне-2014

УДК – 37.09:005.591.6

Інноватика у навчанні та вихованні. Часопис кафедри.
Випуск 3 / Упор. Ціпан Т.С. – Рівне: РДГУ, 2014. – 108 с.

Рецензенти:

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Ящук І. В., професор, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти і філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 23 березня 2014 року).

© РДГУ, 2014

З М І С Т

Кособуцька Г. П.	Посвята.....	3
Дем'янюк Т. Д.	Інноваційні технології духовно-морального виховання особистості у позашкільному закладі.....	6
Петренко О. Б.	Гендерний підхід у громадянському вихованні учнів: актуалізація ідей В. О. Сухомлинського.....	18
Кириленко С. В.	Громадянське виховання учнів як стратегічний напрям розвитку громадянського суспільства в Україні...	27
Кіян О. І.	Громадянське виховання у системі роботи класного керівника в умовах Євроінтеграції вітчизняної освіти.....	37
Сойчук Р. Л.	Формування національної ідентичності громадян України в умовах Євроінтеграції.....	41
Гринькова Н. М.	Громадянське виховання молодших школярів у позашкільних навчальних закладах: теоретичний аспект.....	52
Ціпан Т. С.	Взаємодія дитячого об'єднання і сім'ї у громадянському вихованні зростаючої особистості.....	60
Булига І. І.	Релігійна толерантність як імператив сучасності.....	67

Шутяк В. Г.	Громадянське виховання учнів початкових класів на уроках трудового навчання.....	77
Стельмашук Ж. Г.	Виховання дисциплінованості особистості учнів у контексті формування у них громадянської культури.....	83
Сорочинська Т. А.	Особливості формування громадянськості майбутнього вчителя педагогічних закладів Рівненщини (1939-1958 рр.).....	92
Баліка Л. М.	Роль шкільної бібліотеки у становленні національного виховання незалежної України.....	97

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Баліка Людмила Миколаївна – здобувач Рівненського державного гуманітарного університету

Булига Ірина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент Рівненського державного гуманітарного університету

Вознюк Галина Федорівна – завідувачка відділу освіти Дубенської райдержадміністрації Рівненської області

Гринькова Надія Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент Рівненського державного гуманітарного університету

Дем'янюк Тамара Дмитрівна – професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання, НДЛ інноваційних виховних технологій (1994-2013 рр.)

Кириленко Світлана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти

Кіян Ольга Іванівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України

Кособуцька Галина Пилипівна – доцент Рівненського державного гуманітарного університету

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання рівненського державного гуманітарного університету

Сойчук Руслана Леонідівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету

Сорочинська Тетяна Адамівна – аспірант кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету

Стельмашук Жанна Григорівна – викладач Рівненського державного гуманітарного університету

Ціпан Тетяна Степанівна – кандидат педагогічних наук, в. о. доцента Рівненського державного гуманітарного університету

Шуťяк Володимир Георгійович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач відділу аспірантури Рівненського державного гуманітарного університету

Наукове видання

ІННОВАТИКА У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ

**Часопис кафедри
Випуск 3**

Підписано до друку 24.04.2014 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 5,15. Замовлення №155/1. Наклад 300.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
Рівненського державного гуманітарного університету

Інноватика у навчанні та вихованні. Часопис кафедри.
Випуск 3 / Упор. Ціпан Т.С. – Рівне: РДГУ, 2014. – 107 с.

УДК – 37.09:005.591.6

комплексу знань, формування відповідних компетенцій - одне із завдань Державних стандартів освіти та виховання. А успішній реалізації цього завдання в інноваційному навчальному закладі і сприяє громадянське виховання, головною метою якого, є формування людини, для якої правове, демократичне, громадянське суспільство є тим середовищем, де вона зможе розкрити творчі можливості і задовольнити особисті та суспільні інтереси.

Список використаних джерел і літератури:

1. Алексеева О. В. Формування громадянської позиції сучасної молоді // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 2. – С. 31-35.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук. видання. – К.: Либідь, 2003-280 с.
3. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські обриси. – К.: Віра інсайт, 2000. – 444 с.
4. Методичний посібник з громадянського виховання для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів / За ред. П. В. Вербицької – Львів: ЗУКЦ, 2009-210с.: іл.

УДК – 37.017.4:[327:005.591/452](477) СОЙЧУК Р. Л.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

***Резюме:** У статті розглянуто особливості формування та сутність почуття національної гордості у взаємозв'язку із національною ідентичністю особистості, що сприяє зростанню громадянської самосвідомості та активної життєвої позиції.*

***Ключові слова:** громадянин-патріот, загальнолюдські та національні цінності, патріотизм, національна ідея, національна ідентичність, національна гордість, національна гідність, держава, національне виховання.*

В умовах поліетнічної держави, де серцевиною виступає національна ідея, актуальною постає проблема розбудови і

вдосконалення суверенної демократичної держави і громадянського суспільства на засадах загальнолюдських та національних цінностей, які в свою чергу лежать в основі національного виховання.

Сьогодення ставить перед національною системою освіти нові вимоги у справі виховання молодого покоління. Набуває особливої гостроти проблема формування справжнього громадянина, здатного гордитися за власну державу та її історію. Найвагомішими громадянськими рисами особистості є сформованість національної свідомості та національної ідентичності, а дійовим засобом відродження нації є формування в особистості національної гідності й гордості за Батьківщину. Сформованість позитивної національної ідентичності передбачає усвідомлення, оцінювання та переживання своєї приналежності до свого народу, що надає таку силу особистості, яка здатна об'єднати всю спільноту в єдине ціле, мотивувати її на досягнення соціально значимих цілей, вироблення орієнтирів подальшого розвитку нації й утвердження високого ідеалу служіння своєму народові, готовності до подвигу в ім'я своєї незалежної держави, задля блага Батьківщини і своєї нації. Саме молодь, безмежно віддана українській національній ідеї, яка ідентифікує себе з державою, зі сформованим почуттям національної гордості за національну приналежність до свого народу, за власну Батьківщину та її історію, здатна відстояти інтереси незалежної України та спроможна вивести її на шлях розквіту й прогресу.

Сучасне виховання, зокрема виховання національної гордості в особистості, має здійснюватися в умовах національного виховання. Адже національна система виховання базується на фундаменті культури рідного народу минулих віків та сучасності, якнайкраще сприяє соціальному престижу інтелектуальності, освіченості та інтелігентності як складових духовності особистості. Саме національне виховання забезпечує глибинне й різнобічне пізнання рідного народу, його історії, культури, духовності й на основі цього – пізнання кожним вихованцем самого себе, власного „Я” – реального, себе як індивідуальності і як частини своєї нації, а через неї – всього людства. В умовах сучасного навчального закладу першочерговим і визначальним завданням виступає формування

громадянина, тобто особистості з розвинутою національною ідентичністю, здатної гордитися своєю державою та національною приналежністю до свого народу, яка виконує свої громадянські обов'язки, активна в суспільному житті, захищає свої права, переконання, інтереси та у своїй поведінці керується демократичними принципами.

Саме на ці стратегічні завдання виховання звернуто увагу у низці програмних документів: “Державна національна програма “Освіта“ (“Україна XXI століття“), “Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті”, “Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності”, “Концепція громадянської освіти в Україні”, “Концепція національного виховання”, “Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні” та інших. У “Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.” визначено національний характер освіти. Увага звертається на втілення в життя української національної ідеї, на прагнення щодо консолідації українського народу в українську політичну націю, котра співпрацює та перебуває у співдружності з усіма народами й державами.

Сьогодні особливого значення набуває ідея національної ідентичності, де почуття національної гордості виступає стрижнем у становленні громадянина, оскільки без цієї інтегрованої якості особистість буде неповноцінна, з почуттям меншовартості і нездатна до плідної діяльності в інтересах держави. Тому освіта повинна бути спрямована на виховання громадянина України зі сформованим почуттям національної гідності та гордості за Батьківщину, котрий любить українську мову й культуру, пишається приналежністю до українського народу та з повагою ставиться до народних традицій.

Ще з часів античності набуває концептуального оформлення феномен гордості особистості за приналежність до свого народу, обґрунтовується ідея громадянства філософами-мислителями Сократом, Платоном, Аристотелем. Гуманісти епохи Відродження Н. Макіавеллі, Т. Мор, Т. Кампанелла, мислителі-просвітелі XVIII ст. А. Прістлі, Ж.-Ж. Руссо, німецькі філософи Г. Гегель, Ф. Ніцше, фундатори української державності Т. Шевченко, М. Грушевський, В. Винниченко, С.

Петлюра, а також вітчизняні педагоги К. Ушинський, А. Макаренко та В. Сухомлинський розглядали гордість як невід'ємну інтегровану рису особистості.

Різні аспекти феномена та особливості їх формування з різною повнотою досліджувалися філософами, істориками, соціологами, психологами, педагогами, зокрема:

– питання національної гордості простежується в дослідженнях ідеологів українського націоналізму та провідників ідеї української державності (В. Винниченко, М. Грушевський, Д. Донцов, В. Липинський, М. Міхновський, І. Франко та ін.), а також у працях, присвячених феномену ментальності українців, становленню української національної ідеї (В. Антонович, О. Воропай, Є. Маланюк, І. Огієнко, Ю. Римаренко, А. Свідзинський та ін.). Також у працях зарубіжних учених щодо становлення нації та націоналізму (Е. Сміт, Дж. Бруйлі, М. Вебер, М. Фріден та ін.);

– теоретичні основи проблеми національної гордості розкрито у дослідженнях природи етносу та нації М. Бердяєва, Ю. Бромляя, Л. Гумільова, Г. Касьянова, С. Макаруча, а також у працях науковців із формування та становлення національної держави (О. Погорілий, О. Нельга, Й. Сележан та ін.);

– основи ціннісної проблематики в ХХ ст. розробляли такі філософи, як: С. Анісімов, О. Дробницький, М. Каган, М. Лапін та ін.;

– у галузі психології окремі аспекти проблеми досліджували Л. Божович, А. Здравомислов, Г. Костюк, Д. Леонтьєв, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, К. Хабібুলін та ін.;

– проблема розвитку особистості у процесі її становлення розкривається у працях А. Андрущенко, В. Анненкова, І. Беха, Л. Виготського, С. Максименко та ін.);

– у галузі філософії освіти (Б. Гершунський, Е. Гусинський, В. Лутай, В. Розін, В. Шадриков та ін.); філософії виховання (В. Корженко, Д. Ліхачов, О. Ребуль та ін.);

– у низці психолого-педагогічних досліджень українських учених сучасних педагогічних основ національного виховання підростаючого покоління (І. Бех, М. Боришевський, О. Вишневський, Т. Дем'янюк, П. Ігнатенко, В. Киричок,

В. Кузь, Ю. Руденко, З. Сергійчук, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, К. Чорна та ін.);

– в історії педагогічної думки проблема національної гордості знайшла своє відображення у працях Г. Ващенко, М. Драгоманова, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського та ін.

Аналіз проблеми засвідчує, що актуальним залишається питання формування в особистості у процесі її соціалізації національної гордості на засадах загальнолюдських та національних цінностей. Національне виховання втілює та відображає в собі процес відродження української нації з притаманними їй національними цінностями, національною ідеєю. Тому на сучасному етапі основним завданням науковців, педагогів, політиків та громадських діячів постає органічне поєднання української ідеї з проблемою розбудови незалежної держави, а пріоритетним напрямом у соціальній політиці нашої держави повинно стати підняття престижності приналежності до національної категорії, що сприяє зростанню національної самосвідомості й позитивної національної ідентичності та прояву почуття національної гордості громадян.

Однією з передумов успішної розбудови країни, формування громадянина з почуттям національної гордості за державу виступає історична освіченість підростаючого покоління, що полягає у «навчанні вчитися» на помилках свого народу, адже лише вміння аналізувати та усвідомлювати історичні помилки допоможе запобігти їх повторенню. Для будь-якого народу його історія – це його душа. Незнання історії робить вразливим громадян країни для різних ідеологічних впливів. І це справжня трагедія українського народу, який ще досі не визначив свого місця серед інших народів та не усвідомив своєї значущості у світовій історії, не сформував національної гордості за вітчизняну історію як духовну силу. При вихованні національної гордості в підростаючого покоління потрібно наголошувати на позитивному й толерантному ставленні до інших народів та національностей, пам'ятаючи, як несправедливе ставлення може призвести до національної зверхності та пихи.

Гармонійне виховання громадянина суспільства зі сформованою національною гордістю – це та проблема, яка

турбує людство у всі часи та за різних державних устроїв, а особливо у час прагнення до правової держави.

Адже національна система освіти повинна відповідати соціально-політичному устрою держави, психології народу та його національним традиціям. Почуття відданості, любові й поваги до власної країни та народу, що базується на осмисленні та врахуванні їх впливу і значущості на культуру світового масштабу, як соціально-психологічна категорія проявляється через національну гордість. Саме поняття “національна гордість” містить у собі позитивні емоції, відображає позитивно високу адекватну національну самооцінку, самоповагу, почуття власної і національної гідності та базується на усвідомленні вагомості історичного внеску своєї нації у світовий духовно-культурний розвиток. Ставлення особистості до себе як до представника певної нації з розвинутою національною ідентичністю проявляється саме в почуттях національної гордості, національної гідності та самоповаги. Зберігаючи свою національну ідентичність, особистість продовжує життя нації, головною функцією якої виступає забезпечення гідного існування своїм співвітчизникам. Почуття національної гордості особистості за здобутки як свої так і свого народу проймається глибоким людським смислом, коли гордість за себе доповнюється почуттям радості та гордості за інших співвітчизників. Саме переживання радості, що виникає внаслідок максимальних духовно-моральних зусиль особистості з метою досягнути найвищого ступеня розвитку та самоактуалізації, посилює процес національного самоусвідомлення особистості та надає впевненості в свої сили, робить її більш милосердною та здатною до альтруїстичної поведінки.

Національна гордість – усвідомлення і переживання особистістю самої себе як представника певного народу в інтегрованій єдності морально-духовних характеристик нації, що базується на осмисленні, врахуванні їх впливу на світову культуру та переживанні радості за здобутки, і на ціннісному ставленні до себе й свого народу щодо вироблення позитивної адекватної національної самооцінки, котра формує систему гідних дій та відносин.

Це почуття перебуває в одному ряду з національною гідністю та честю. На основі сформованого почуття національної гордості, гідності та честі молоде покоління усвідомлює значущість та необхідність власного впливу на ходу історії Української держави, вплив на її розвиток і розквіт, не байдужість, а вболівання за майбутнє, що так необхідно для становлення правової держави на світовій арені.

Сучасне суспільство потребує обґрунтування та нового підходу до процесу виховання національної гордості в української памолоді, пошуку нових ефективних методів в існуючих соціально-економічних умовах. Вирішення проблеми обумовлюється об'єктивними та суб'єктивними факторами: навчальними закладами, педагогічним керівництвом, залученням молоді до активно-творчої національно-патріотичної діяльності, рівнем професійного досвіду та компетентності із зазначеної проблеми наставників юні.

Кожній людині необхідно відчувати себе частинкою “ми”, спільного, і приналежність до народу – це та опора в житті, що надає наснагу та спрямовує наші дії. У цій національній спільноті прослідковується зв'язок поколінь, витриманий у часі, кожна особистість володіє стійким національним статусом, що унеможлиблює її виключення, і саме це надає людині впевненість в собі як представника певного народу і стабільність у житті.

Приналежність до народу визначається усвідомленням і прийняттям культурних цінностей та святинь, які утворюють зміст історії народу, нації. У поліетнічній державі здебільшо проходить позитивна національна ідентичність, тоді коли моноетнічна ідентичність викликає повну асиміляцію, тобто прийняття норм, мови, звичаїв іншого народу до повного розчинення в ньому. Множинна ідентичність призводить до оволодіння культурою іншого народу та адаптації особистості без шкоди для цінності власного, що характерне для осіб, народжених у міжнаціональних шлюбах. Маргінальна ідентичність супроводжується незнанням і неоволодінням жодної із культур, що у свою чергу викликає внутрішньоособистісні конфлікти.

Першопричиною психологічного характеру динаміки зростання національної ідентичності у XXI столітті є пошук та

визначення орієнтирів і стабільності в перенасиченому інформацією суспільстві. Наступною причиною виступає інтенсифікація міжнаціональних контактів (трудова міграція, туризм, еміграція тощо), безпосередніх та опосередкованих сучасними засобами масової комунікації, коли в період радикальних соціальних перетворень виникає нестабільність у суспільстві, і оскільки національна ідентичність є одним із факторів збереження стабільності соціуму, то це надає проблемі особливої ваги.

Ідентифікація (диференціація) приводить до формування ідентичності, яка є результатом процесу порівняння “своєї” спільноти з іншими об’єктами, а пошуки позитивної ідентичності стимулюють особистість чи спільноту до самовизначення, самоактуалізації та автономізації. Як зазначав Е. Сміт, кожне нове покоління повинно переосмислювати та заново «створювати» власну національну ідентичність, оскільки національна ідентичність є постійним процесом формування основних складових буття нації. Сьогодні відбувається «перевизначення» національної ідентичності сьогодні за активної участі низки взаємопов’язаних процесів, які справляють істотний вплив на національну сферу. Визначальними серед сучасних тенденцій євроінтеграції є взаємообумовлені процеси глобалізації та універсалізації, з одного боку, та посилення відцентрових процесів і збільшення кількості й характеру дійових осіб на світовій арені, – з іншого.

В якості диференційованих характеристик національної ідентичності виділяють низку ознак: мова, цінності, норми, спільна історична пам’ять, Батьківщина, релігія, міфи, національний характер, спільна історія та національна культура, спільні права та обов’язки.

Джерело національної ідентичності в народних почуттях і культурі. Культура великих стабільних спільнот визначається як постфігуративна, оскільки орієнтована на предків та традиції, отримана інформація упорядкована і вимагає чіткого виконання обрядів, починаючи від народження і впродовж усього життя людини крок за кроком. Також етнолог Маргарет Мід зазначає, що існує і префігуративна культура, у якій ні предки, ні традиції не відіграють ролі соціалізації дитини, вона відокремлено

віднаходить відповіді на питання буття в інноваційному суспільстві, що супроводжується розривом єдності поколінь, що так потрібне людству для подальшого національного саморегулювання та самовідтворення.

Процес національної ідентичності охоплює етапи, пов'язані з розвитком особистості. Так, одним із перших розробив концепцію розвитку в дитини усвідомлення приналежності до національної спільноти Піаже. Він розглянув та проаналізував дві сторони одного процесу — формування поняття “батьківщина” і водночас розвиток образу “інших країн” й “іноземців”. Прояв національних почуттів як відповідь на створені когнітивні моделі інтерпретував як розвиток національної ідентичності.

Національна ідентичність – це частина соціальної ідентичності особистості, що у своїй структурі містить такі компоненти:

1. Когнітивний – знання, розуміння й усвідомлення особливостей своєї нації та себе як її члена;
2. Афективний – оцінка якостей національної спільноти, значимість членства в ній;
3. Поведінковий – вибудована система відносин і дій у різноманітних життєвих ситуаціях.

Серед науковців існують різні погляди на проблему національної ідентичності, її виникнення та зростання, але, пріоритетним у її динаміці вважають:

1. Оскільки, у світовому масштабі відбувається процес уніфікації матеріальної та духовної культури, світової соціальної конкуренції, як наслідок, відбувається інтенсивна внутрішня взаємодія народів;
2. У сфері економіки та політики здійснюється вплив великих соціальних груп і це у свою чергу сприяє процесові їх консолідації, де визначальним фактором виступають засоби масової інформації;
3. Породжується економічна й технологічна експансія народів як реакція на розподіл праці.

Загалом, національна ідентичність складається з двох взаємопов'язаних чинників: об'єктивна компонента – представлена у вигляді національного характеру, та суб'єктивна –

національного менталітету в інтегрованій єдності зі світоглядом і світовідчуттям. Як перша, так і друга складові під впливом різних груп факторів мають здатність змінюватися. Однак стійкість національної ідентичності більшою мірою залежить від стійкості національного характеру та менталітету. Дух нації, або національний менталітет, виникає внаслідок злиття ества соціального з тілом Природи. Національна ментальність являє собою діяльнісний феномен, змістовно втілюється в характерні особливості світосприйняття; моральні вимоги і типи характеру; форми взаємин; ставлення до праці тощо. Кожна ментальність є неповторною цінністю для перетворення етногенезу на процес. Це дух нації, що проявляється в несвідомих і зовнішніх виявах виробничих зв'язків, котрі існують у традиціях, звичаях та видозмінюються під впливом цивілізації.

Отже, розглядаючи феномен національної ідентичності, спостерігаємо спільні тенденції інтерпретації:

1. Ідентичність має певну структуру, основними компонентами якої є змістовий та оцінювальний, котрі перебувають у взаємодії та взаємозв'язку;

2. Ідентичність має динамічну структуру, вона розвивається протягом усього життя людини (нерівномірно та нелінійно, проходить через подолання криз ідентичності як у прогресивному, так і в регресивному напрямках);

3. Ідентичність розглядається у двох аспектах – особистісному та соціальному.

4. Ідентичність формується в результаті взаємодії особи з іншими людьми та засвоєння нею мови, виробленої у процесі соціальної взаємодії.

Таким чином, усвідомлення особистістю своєї приналежності до свого народу, віднайдення його особливостей, розуміння психології, настільки вагомі, що це у свою чергу сприяє комунікації між людьми. Національна спільнота відіграє свої провідні функції щодо кожного свого співвітчизника, а саме: здійснює захист як соціально-економічний, політичний, так навіть і психолого-фізіологічного самопочуття; акумулює загальнолюдські та національні цінності; орієнтує у світовому просторі, надаючи впорядковану інформацію. Формування національної ідентичності в умовах

євроінтеграції в контексті визнання всіма своєї етнічної, національної, релігійної, громадянської належності заслуговує на особливу увагу і як механізм ототожнення особи з певною соціальною цілісністю здійснюється як на емоційному, так і на раціональному рівнях і представляє собою перманентний процес набуття ідентичності, який не має остаточного завершення.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бех І. Д. Вчинок у морально-духовному розвитку особистості / І. Д. Бех // Початкова школа. – 2006. – № 6. – С. 1-2.
2. Бех І. Д. Почуття гідності у духовному розвитку особистості / І. Д. Бех ; Ін-т проблем виховання // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Вип.12. – К., 2008. – С. 5-17.
3. Васильєва Т. В. Коментарий к переводу Аристотеля «Эвдемона этика», Книга (III) / Т. В. Васильєва // Воросы философии. – 2002. – № 1. – С.161.
4. Донченко О. А. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення) / О. А. Донченко, Ю. В. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 335 с.
5. Назаренко Л. М. Сутність аксіологічного підходу до організації громадянського виховання учнівської молоді / Л. М. Назаренко ; Ін-т проблем виховання // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Вип.12. – К., 2008. – С.147-152.
6. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии / Ю. П. Платонов – СПб.: Речь, 2003. – 452с.
7. Присакар В. В. Формування у школярів громадянської ідентичності у контексті міжетнічних відносин в Українській державі / В. В. Присакар ; Ін-т проблем виховання // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Вип. 12. – К., 2008. – С. 138-146.
8. Свириденко І. М. Теоретичні аспекти феномена „вірність” / І. М. Свириденко ; Ін-т проблем виховання // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Вип. 12. – К., 2008. – С. 390-397.

9. Тлумачний словник української мови / уклад.: Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. – Х. : Синтекс, 2002. – 672 с.
10. Черенко Н. В. Почуття власної гідності : критерії та показники / Н. В. Черенко ; Ін-т проблем виховання // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Вип. 12. – К., 2008. – С. 115-119.

УДК: 37.017.4 : 37.018.3 – 057.874 ГРИНЬКОВА Н. М.

**ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

***Резюме.** У статті розкривається зміст та особливості громадянського виховання, обґрунтовується значення позашкільних навчальних закладів у вихованні громадянськості у дітей молодшого шкільного віку.*

***Ключові слова:** громадянське виховання, громадянськість, образ “Я” школяра, молодший школяр.*

Україна знаходиться на шляху побудови демократичного суспільства, а тому потребує здійснення державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної справедливості. Такі умови ставлять перед освітою нові завдання, які пов'язані з розбудовою й утвердженням суверенної, правової, демократичної, соціально-орієнтованої держави, із становленням громадянського суспільства в Україні, що передбачає докорінну зміну світогляду та переконань нашого народу. Саме тому активно розвивається новий напрямок – громадянська освіта, з'явилися концепції громадянського виховання (АПН України) та громадянської освіти в Україні (Трансатлантичний проект); обґрунтовується і напрацьовується відповідне науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу.